

Correlation between Hardiness and Extroversion with Academic Performance

Ali Azam Rajabian^{1*}, Mohammad Javad Asghari Ebrahim Abad²

1. Ph.D. Student of Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

(Received: July 23, 2016; Accepted: September 1, 2019)

Abstract

The purpose of current research was to study the correlation between hardiness and extroversion with academic performance. Sample size in this research was 230 individuals. The data was collected through the “hardiness scale” developed by Bartone (1992) along with the “extroversion subscale of neo-ffi scale” (1985). Also for measuring of the academic performance, we used students’ educational report. The outcome of the research shows relationship between hardiness and academic performance being both positive and significant. In addition, although all subscales of hardiness had positive correlation with academic performance but only commitment and control components had significant relationship with academic performance. In general, result shows although there was not significant relationship between extroversion and academic performance, students who have more hardiness also do better in academic performance. Thus, we conclude that there is a relationship between some of the psychological components of hardiness such as commitment, control with academic performance and hardiness could predict the academic performance .

Keywords: Academic performance, Extroversion, Hardiness.

---

* Corresponding Author, Email: ali.azamrajabian@mail.um.ac.ir

رابطه سخت کوشی و برون گرایی با عملکرد تحصیلی

علی اعظم رجبیان^{۱*}، محمدجواد اصغری ابراهیم آباد^۲

۱. دانشجوی دکتری روان شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
۲. استادیار، گروه روان شناسی، دانشکده روان شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۵/۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۱۰)

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه سخت کوشی و برون گرایی با عملکرد تحصیلی است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی بوده و به روش توصیفی - همبستگی انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در نیمه اول سال تحصیلی ۹۳-۹۴ است. تعداد اعضای جامعه ۲۵۳۲۸ نفر بوده که براساس جدول کرجسی و مورگان، ۲۳۰ نفر به روش دردسترس انتخاب شد. داده‌ها با پرسشنامه سخت کوشی بارتون (۱۹۹۲)، و مقیاس کوتاه شده نئو (۱۹۸۵) جمع آوری شد. همچنین، برای سنجش عملکرد تحصیلی، گزارش‌های تحصیلی دانشجویان به کار گرفته شد. نتایج پژوهش نشان داد رابطه سخت کوشی و عملکرد تحصیلی مثبت و معنادار است. همچنین، اگرچه هر سه مؤلفه سخت کوشی (تعهد، کنترل و مبارزه طلبی) با عملکرد تحصیلی همبستگی مثبت دارند، تنها مؤلفه‌های تعهد و کنترل رابطه معناداری را با عملکرد تحصیلی داشته‌اند. در پژوهش حاضر بین برون گرایی و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری یافت نشد. در مجموع، نتایج حاکی از آن است که اگرچه برون گرایی دانشجویان با عملکرد تحصیلی آنان ارتباط معناداری ندارد، دانشجویانی با سخت کوشی بالاتر، در عملکرد تحصیلی نیز بهتر عمل می‌کنند. در نتیجه، میان برخی مؤلفه‌های روان شناختی سخت کوشی مانند تعهد، کنترل و عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد و سخت کوشی می‌تواند عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی کند.

واژگان کلیدی: برون گرایی، سخت کوشی، عملکرد تحصیلی.

* نویسنده مسئول، رایانامه: ali.azamrajabian@mail.um.ac.ir

مقدمه

مراکز آموزشی از گذشته تاکنون فعالیت داشته‌اند. اگرچه ممکن است شکل نهادهای آموزشی از عصری به عصری دیگر تغییر یابد، شالوده اصلی آن‌ها که همانا آموزش علم بوده است، پیوسته باقی خواهد ماند. به دلیل اهمیت روزافزون عملکرد تحصیلی، بخشی از علم روان‌شناسی نیز به این حیطه اختصاص یافته است. امروزه سازمان‌های مشاوره تحصیلی و کانون‌های آموزشی نیز به همین منظور دایر شده‌اند. دوره دانشجویی با توجه به شرایط خاص آن، از جمله دوری از خانواده، حجم زیاد دروس، رقابت‌های بسیار فشرده و... می‌تواند زمینه‌ساز مشکلات فردی بسیاری مانند افت عملکرد تحصیلی برای دانشجویان شود (دشت‌بزرگی، ۱۳۹۵).

عملکرد تحصیلی^۱ از جمله عوامل مهمی است که نقش بسزایی در رشد فردی و اجتماعی افراد یک جامعه ایفا می‌کند. عملکرد تحصیلی مجموعه‌ای از رفتارهای مربوط به تحصیل است که در ابعاد دوگانه پیشرفت یا پسرفت تحصیلی خود را نشان می‌دهد. همچنین، این عملکرد در رابطه با سایر عوامل تحصیلی از قبیل فعالیت‌های کلاسی و دانشگاهی و در رابطه با همکلاسی‌ها و استادان نیز، نشان داده می‌شود (گرشاسبی و همکاران، ۱۳۹۷؛ شاوران و همکاران، ۱۳۸۷).

از نظر سیف (۱۳۸۲) پیشرفت تحصیلی^۲ به معنای احاطه یافتن بر دانش‌های نظری در زمینه‌ای مشخص است. به سخن دیگر، پیشرفت تحصیلی یعنی فراگیران دانش تا چه اندازه در کسب اهداف دوره آموزش موفق عمل کرده‌اند (استکی و همکاران، ۱۳۸۹). مسئله افت تحصیلی^۳ که در سوی مقابل پیشرفت تحصیلی قرار می‌گیرد، یکی از دغدغه‌های اصلی و پراهمیت خانواده‌ها را تشکیل می‌دهد. در زمینه افت تحصیلی، تعریف‌های بسیاری ارائه شده که نقطه اشتراک همه آن‌ها شکست در انجام دادن و به پایان بردن موفقیت‌آمیز دوره آموزش عالی است. در واقع، افت تحصیلی متضمن جنبه‌های گوناگون شکست تحصیلی مانند غیبت مداوم از مرکز آموزش عالی، ترک

-
1. Academic performance
  2. Academic achievement
  3. Academic drop out

تحصیل پیش از زمان معین، از سرگیری پایه تحصیلی و کسب محفوظات به جای معلومات است (زکیخانی، ۱۳۸۹). در این زمینه، افت تحصیلی دانشجویان یکی از بزرگ‌ترین مشکلات مراکز آموزش عالی ایران است که هم باعث اتلاف زمان و هزینه، مراکز آموزشی می‌شود و هم مسبب مشکلات روانی، اجتماعی و خانوادگی برای دانشجویان می‌شود. براساس پژوهش‌های انجام‌گرفته، این مسئله هر ساله افزایش یافته است؛ به طوری که بسیاری از دانشجویان نمی‌توانند بر محتوای آموزشی تسلط یابند، یا آن‌ها را در زمان معینی به پایان رسانند (رحیمی پردنجانی و همکاران، ۱۳۹۳). بر همین اساس، این بعد از زندگی افراد که می‌تواند توأم با موفقیت‌های تحصیلی یا شکست در تحصیل باشد، اهمیتی بیش‌ازپیش یافته است و شناخت عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی، ضرورت پژوهش علمی را می‌طلبد. بی‌توجهی به مسئله افت تحصیلی، علاوه بر صرف هزینه‌های هنگفت مالی، باعث افزایش بیکاری و به‌خطراتادن سلامت روانی جوانان خواهد شد. بنابراین، عوارض ناشی از مشکلات تحصیلی نه‌فقط دانشجویان، بلکه زندگی همه افراد یک جامعه را دربرمی‌گیرد. مفهوم عملکرد تحصیلی و سرمایه‌گذاری در امور تحصیلی طی دوره‌های زندگی بشریت اهمیت شایانی دارد، اما این امر در چند دهه اخیر اهمیتی بیش‌ازپیش یافته است. در سه دهه گذشته، مفاهیم جدیدی به مسئله توسعه راه یافته است. در نظریه‌های جدید توسعه، «انسان» وسیله و هدف توسعه شناخته می‌شود و در واقع، هر نوع رشد و توسعه‌ای، از سرمایه‌گذاری روی انسان‌ها سرچشمه می‌گیرد. توجه به بعدهای بسیار مهم توسعه انسانی، سبب شده است که سازمان ملل شاخص تازه‌ای را با عنوان شاخص توسعه انسانی^۱ برای اندازه‌گیری سطح توسعه کشورها در نظر گیرد. این شاخص در تلاش برای اندازه‌گیری سه ظرفیت بنیادین کسب علم، میزان دسترسی به تسهیلات مادی حیاتی برای زندگانی بهتر و برخورداری از عمری بیشتر همراه با سلامتی است (جوانمردی و مهدوی، ۱۳۸۹).

این شاخص به‌ویژه در ایران که در حال توسعه است، اهمیتی ویژه یافته است. با توجه به شمار زیاد دانشجویان کشور که روندی روبه‌شتاب نیز دارد، نیاز به شناخت عوامل مؤثر در

---

1. Human development index

عملکرد تحصیلی آنان که نقش بسیاری در توسعه کشور و بهبود زندگی اجتماعی و روانی افراد یک جامعه دارد، احساس می‌شود.

در همین راستا و به‌منظور اجتناب از هزینه‌های هنگفت ناشی از مسائل افت تحصیلی، می‌توان به تلاش‌های دولت اشاره کرد، که در قالب تغییر در شیوه آموزش و تغییرات کتب آموزشی در مقاطع ابتدایی و همچنین، رشد بودجه اختصاصی وزارت عالی ارائه می‌شود. شایان ذکر است اگرچه با رشد میزان بودجه تا حدی از مشکلات کاسته می‌شود، اما این بودجه فقط مقداری از نیازهای دانشگاه‌ها را برآورده می‌کند و ایران هنوز با چالش‌های دیگری مواجه است. با توجه به چالش‌های پیش‌رو در عصر کنونی، توجه به شالوده‌آسی هر پیشرفت که همانا تلاش است و آموزش آن از همان دوران آغازین زندگی، توجه بس ویژه‌ای را می‌طلبد، امروزه پیشرفته‌ترین کشورها با تلاش و پشتکار فراوان سرمایه‌های خود، اعم از سرمایه‌های اقتصادی و انسانی‌شان را صرف تولید دانش کرده، و به‌تبع آن از سودمندی‌های این سرمایه‌گذاری مطلوب نیز بهره‌مند شده‌اند.

درک بسیاری از رفتارهای انسان به‌دلیل پیچیدگی زیاد بسیار مشکل بوده و از جمله دغدغه‌های پژوهش پژوهشگران و روان‌شناسان است. یکی از این مفاهیم سخت‌کوشی است (مشتاقی و مویدفر، ۱۳۹۶). واژه سخت‌کوشی^۱، واژه تازه‌ای نیست. اساس نظری آن بر پایه کارهای روان‌شناسان و فیلسوفان وجودی مانند هایدگر^۲ (۱۹۸۶)، فرانکل^۳ (۱۹۶۰) و بینزوانگر^۴ (۱۹۶۳) بوده که شامل معنادهی به زندگی حتی با وجود آنکه گاهی پوچ یا رنج‌آور شده، و بهره‌مندی تام از زندگی برخلاف پوچی و رنج ذاتی آن، می‌شود (بارتون^۵، ۲۰۰۶). سخت‌کوشی مفهومی است که از سه گرایش تعهد^۶، کنترل^۷ و مبارزه‌طلبی^۸ تشکیل شده است. واژه مبارزه‌طلبی منعکس‌کننده

1. Hardiness
2. Heidegger
3. Frankl
4. Binswanger
5. Bartone
6. Commitment
7. Control
8. Challenge

نوعی نگرش به زندگی است که فرد را برمی‌انگیزاند تا تغییرات را فرصتی برای رشد ببیند تا تهدیدی برای حس ایمنی و بقا؛ در واقع، تغییر به‌جای ثبات و یکنواختی شیوه اصلی زندگی قلمداد می‌شود. افرادی که گرایش تعهد نیرومندی دارند، به ارزش و حقانیت آنچه که هستند و آنچه که انجام می‌دهند باور دارند. آن‌ها به‌جای آنکه به دلایلی از قبیل ترس، نامطمئنی و خستگی از مسائل شانه خالی کنند، دارای حسی پرمعنای و هدفمند در کار و ارتباطات بوده و خود را عمیقاً درگیر امور می‌کنند. واژه کنترل منعکس‌کننده باوری است که فرد براساس آن می‌تواند بر سررشته امور زندگی خود به‌واسطه ملاحظاتی منطقی، اثرگذار باشد (سدرستروم، دل بیرو لیفرمن^۱، ۲۰۰۰). این‌گونه فرض می‌شود که افراد سخت‌کوش به فعالیت‌هایشان تعهد دارند، در برابر رویدادهای زندگی کنترل دارند و متمایل اند تغییرات غیرمنتظره یا تهدیدزا را به جای یک رویداد آزاردهنده، یک چالش مثبت ببینند.

مدی^۲ (۲۰۰۶) بر این باور است که سخت‌کوشی موجب تسهیل فرایند مبدل‌سازی استرس‌ها به سودمندی می‌شود و مسبب رشد خلاقیت، دانش و تکامل‌گری شده و در نهایت طی این فرایند به بقا و رشد سلامت روانی و جسمانی کمک می‌کند. همچنین مدی، ودوا^۳ و هایر^۴ (۱۹۹۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که دانشجویان سخت‌کوش در مواجهه با شرایط تنش‌زا کمتر احتمال دارد که به سمت دارو و الکل بروند. همچنین سایتو (۲۰۰۰) سخت‌کوشی و احساس مسئولیت را از جمله عوامل برجسته در عملکرد تحصیلی مناسب می‌داند (شاوران و همکاران، ۱۳۸۷).

برون‌گرایی^۵ یکی دیگر از عوامل شخصیتی است که در ارتباط با عملکرد تحصیلی از آن بحث می‌شود. بعد برون‌گرایی دارای سابقه پژوهشی بسیاری بوده و ویژگی‌های اساسی که مشمول این نوع تیپ شخصیت می‌شود، در گذر زمان کامل‌تر گشته‌اند؛ با این حال ویژگی معرف

-
1. Soderstrom, Dolbier & Leiferman
  2. Maddi
  3. Wadhwa
  4. Haier
  5. Extroversion

برون‌گرایان که همان معاشرتی بودن است، کماکان دست‌نخورده باقی مانده است. یونگ^۱ (۱۹۲۱) برای نخستین‌بار اصطلاح برون‌گرایی و درون‌گرایی^۲ را در قلمرو روان‌شناسی مطرح کرد (ایتن^۳ و همکاران، ۲۰۰۷). در دیدگاه وی، برون‌گرایی به معنای گرایش به جهان بیرونی برای کسب انرژی از آن بوده و درون‌گرایی گرایش به جهان درونی و روان است (آیزکسن، لوئر و ویلسون^۴، ۲۰۰۳). برون‌گرایی شامل ویژگی‌هایی مانند معاشرتی بودن، جرأت‌ورزی، فعال‌بودن و پرحرفی می‌شود. برون‌گرایان پرانرژی و خوش‌بین هستند. درون‌گرایان کم‌حرف، مستقل، و در نهایت آرام بوده و تنبل توصیف نمی‌شوند (راثمن و کتزر^۵، ۲۰۰۳). الگوی مشخص یک شخص درون‌گرا فردی است که زیاد حرف نمی‌زند، گوشه‌گیر و تودار است و به احساس‌های زودگذر اعتماد نمی‌کند؛ به هیجان علاقه چندانی ندارد؛ زندگی بانظم و مشخص را دوست دارد، به احساس خویش کاملاً سلطه داشته؛ استوار و کمی بدبین است (طالع‌پسند و شهبازی، ۱۳۹۳؛ فتحی آشتیانی، ۱۳۸۸). پژوهش اسپایردن و اوانجلیا (۲۰۱۳) نشان داد بین سخت‌کوشی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در این پژوهش بیشترین همبستگی را مؤلفه تعهد با عملکرد تحصیلی دارد. نتایج تحقیقات داخلی و خارجی در زمینه رابطه برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی متناقض‌اند. در پژوهش عاشوری و همکاران (۱۳۹۰)، ارتباطی بین برون‌گرایی و پیشرفت تحصیلی وجود نداشت. پژوهش تابع بردار (۱۳۹۱) نشان می‌دهد با افزایش سطح برون‌گرایی یادگیرندگان، موفقیت تحصیلی نیز بیشتر خواهد بود. با نظر به پیشینه پژوهشی، تناقضات پژوهشی و ملاحظات نظری، مسئله پژوهش حاضر آن است که آیا سخت‌کوشی و برون‌گرایی با عملکرد تحصیلی ارتباط دارند؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و به روش توصیفی-همبستگی اجرا شد. جامعه آماری

-
1. Jung
  2. Introversion
  3. Eaton
  4. Isaksen, Lauer & Wilson
  5. Rothmann & Coetzer

پژوهش شامل همه دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در نیمه اول سال تحصیلی ۹۳-۹۴ است. تعداد اعضای جامعه ۲۵۳۲۸ نفر بوده که براساس جدول کرجسی و مورگان، ۲۳۰ نفر به روش در دسترس انتخاب شد. از بین ۱۳ دانشکده موجود در دانشگاه فردوسی، هشت دانشکده به طور تصادفی انتخاب شده و از دانشجویان این دانشکده‌ها اطلاعات گردآوری شد. در نهایت، با بیان توضیحات مختصری درباره اهمیت پژوهش حاضر، پرسشنامه‌ها در میان دانشجویان توزیع شد. از ۲۴۰ پرسشنامه توزیع شده، ۲۳۰ پرسشنامه کامل بازگشت داده شد. همان طور که بیان شد ابزار پژوهش پرسشنامه بود.

مقیاس سخت‌کوشی بارتون (۱۹۹۲): این ابزار آزمونی ۴۵ گویه‌ای است. پرسش‌ها به صورت چهاردرجه ای لیکرت از نمره صفر تا نمره سه برای سه زیرمقیاس تعهد، کنترل و مبارزه طلبی اندازه‌گیری می‌شوند. هریک از زیرمقیاس‌های این ابزار براساس ۱۵ پرسش ارزیابی می‌شود. افزون بر سه زیرمقیاس، از مجموع همه نمرات زیرمقیاس‌ها، یک نمره کل برای سخت‌کوشی حاصل می‌شود. در اعتباریابی اولیه فرم فارسی این مقیاس، سخت‌کوشی درباره سه نمونه از دانشجویان ورزشکاران و بیماران، ویژگی‌های روان‌سنجی آن به شرح زیر ارائه شده است.

مقیاس فرم کوتاه نئو - خرده‌مقیاس برون‌گرایی مک‌کری و کاستا (۱۹۸۵): این پرسشنامه پنج عامل بنیادی شخصیت و شش ویژگی در هر عامل، یا به عبارتی، ۳۰ ویژگی را اندازه می‌گیرد و بر این اساس، ارزیابی جامع و کاملی از شخصیت را ارائه می‌دهد. پنج عامل بنیادی شخصیت شامل روان‌آزرده‌خویی، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، توافق و باوجدان بودن است. این پرسشنامه را مک‌کری و کاستا بر روی ۲۰۸ نفر از دانشجویان آمریکا در بازه زمانی سه‌ماهه اجرا کردند و ضرایب اعتبار میان ۰/۸۳ تا ۰/۷۵ حاصل شده است (گروسی فرشی، ۱۳۸۰). پرسشنامه یادشده براساس مقیاس لیکرتی (کاملاً مخالفم، مخالفم، بی‌تفاوت، موافقم و کاملاً موافقم) تنظیم شده است.

مقیاس سنجش عملکرد تحصیلی: در پژوهش حاضر متغیر عملکرد تحصیلی براساس معدل واحدهای گذرانیده‌شده دانشجویان تا زمان اجرای آزمون محاسبه شد.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش براساس چارچوب پرسش‌های مطرح‌شده بررسی شده، و نتایج در چارچوب این پرسش‌ها بیان شد. قبل از پرداختن به پرسش‌های پژوهش، یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد میانگین نمرات سخت‌کوشی دانشجویان ۸۲/۱ و انحراف معیار آن ۹/۲۸ است. همچنین، میانگین برون‌گرایی ۳۰/۱۹ با انحراف معیار ۵/۹۱ و میانگین عملکرد تحصیلی ۱۶/۴۲ و انحراف معیار آن ۱/۵۰ است.

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، ضریب همبستگی پیرسون بین سخت‌کوشی و عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۲۰ و سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۳ است؛ بنابراین، بین سخت‌کوشی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین، در این پژوهش، بین مؤلفه تعهد و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، همبستگی این دو متغیر برابر با ۰/۱۵ و این رابطه در سطح آلفای ۰/۰۵ معنادار است. همچنین، بین مؤلفه کنترل و عملکرد تحصیلی نیز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، همبستگی این دو متغیر برابر با ۰/۱۹ و این رابطه در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است. همچنین، اگرچه رابطه همبستگی بین مؤلفه مبارزه‌طلبی و عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۰۶ است، اما رابطه میان این دو متغیر معنادار نیست.

جدول ۱. ضریب همبستگی پیرسون برای بین متغیرهای پژوهش

عملکرد تحصیلی		متغیر
سطح معناداری	ضریب همبستگی	
۰/۲۱	۰/۰۸	برون‌گرایی
۰/۰۰۳	۰/۲۰	سخت‌کوشی
۰/۰۲۲	۰/۱۵	تعهد
۰/۰۰۴	۰/۱۹	کنترل
۰/۳۵۷	۰/۰۶	مبارزه‌طلبی

همچنین، براساس جدول ۱، ضریب همبستگی پیرسون بین مقیاس برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۰۸ و سطح معناداری برابر با ۰/۲۱ است. بنابراین، اگرچه بین متغیرهای برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد، رابطه بین این دو متغیر معنادار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر رابطه میان سخت‌کوشی، برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی را بررسی کرده است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین سخت‌کوشی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، با بالارفتن نمره سخت‌کوشی دانشجویان، عملکرد تحصیلی آنان نیز بهتر می‌شود. از جمله پژوهش‌های همسو با پژوهش حاضر، پژوهش‌های شرد و گلبی (۲۰۰۷)، و شرد (۲۰۰۹) است که رابطه مثبت و معناداری را میان سخت‌کوشی و مؤلفه تعهد با پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد. پژوهش صمدزاده و همکاران (۲۰۱۱) نیز حاکی از آن است که میان سخت‌کوشی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

همچنین، پژوهش خلعتبری و همکاران (۲۰۱۳) رابطه مثبت و معناداری را بین سخت‌کوشی و سه مؤلفه آن با عملکرد تحصیلی نشان می‌دهد. مطالعات نریمانی و همکاران (۱۳۸۶) حاکی از آن است که میان سخت‌کوشی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مطالعات حمید (۱۳۸۹) نشان می‌دهد سخت‌روی روانشناختی متغیر نیرومندی در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی به حساب می‌آید.

پژوهش کریمی و ونکاتسون (۲۰۰۹)، و همچنین، دانش‌آموز و علم‌الهدایی (۲۰۱۲) نیز حاکی از آن است که بین سخت‌کوشی و عملکرد تحصیلی در درس ریاضی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، در پیشینه پژوهشی، یافته‌ای دیده نشد که در مغایرت با ارتباط مثبت و معنادار سخت‌کوشی با عملکرد تحصیلی باشد.

براساس مطالب پیش‌گفته، در پژوهش‌های انجام‌گرفته و همچنین، پژوهش حاضر نقش سخت‌کوشی در عملکرد تحصیلی مطلوب، بسیار اهمیت دارد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان به این مهم اشاره کرد که اساساً افراد سخت‌کوش برای رسیدن به خواسته خود، دست از تلاش برنمی‌دارند و تنش‌های زندگی را به‌عنوان چالش می‌نگرند. همچنین، آن‌ها روحیه‌ای متعهدانه دارند و با رویه‌ای کنترل‌مدارانه، از آغاز تا رسیدن به هدف عمل می‌کنند. آن‌ها در فعالیت‌های تحصیلی کنجکاو هستند و با اراده و پشتکار به امور تحصیلی رسیدگی می‌کنند. در واقع، این دسته

از افراد به‌خاطر نوع نگرشی که دارند، با هدف رشد فهم و دانش در خودشان عمل می‌کنند و برای رسیدن به این مهم مجدانه در تلاش هستند. بنابراین، یکی از مهم‌ترین راهبردها برای پیشرفت در عملکرد تحصیلی دانشجویان، رشد فرهنگ سخت‌کوشی در میان آنان است.

با توجه به پژوهش‌های ویلیس (۱۹۹۷)، جامه‌بزرگ (۱۳۷۷)، شمس (۱۳۷۸)، منصوری (۱۳۸۰)، بهاری (۱۳۸۱)، و پرویان (۱۳۸۲)، بین برون‌گرایی و درون‌گرایی و پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری وجود ندارد (یاسمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین، در پژوهش رضایی و همکاران (۱۳۹۱) نیز بین برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی، ارتباط معناداری یافت نشد. پژوهش ترپ من و همکاران (۲۰۰۷)، و باگا (۲۰۱۳) حاکی از آن است که بین برون‌گرایی و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای وجود ندارد. از دیگر سو، نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد برون‌گرایان در عملکرد تحصیلی موفق‌ترند. مطالعه جعفری‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد میان برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. پژوهش ایزدی و ادملایی (۱۳۸۶) حاکی از آن است که بین برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

مطالعه شگری و همکاران (۱۳۸۷) نشان می‌دهد هرچند ارتباط مثبت و معناداری بین برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی وجود دارد، ولی تفاوتی از دید جنسیتی در پیشرفت تحصیلی افراد برون‌گرا و یا افراد درون‌گرا وجود ندارد. از دیگر سو، پژوهش ریو (۱۹۹۵) و پروین (۲۰۰۰) حاکی از آن است که درون‌گراها نمرات تحصیلی بالاتری نسبت به برون‌گراها می‌گیرند (یاسمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین، بررسی‌های اخیر نای و همکاران (۲۰۱۳) بر روی دانشجویان روس نیز نشان‌دهنده ارتباط معنادار درون‌گرایی با موفقیت تحصیلی است. همچنین، بررسی‌های سازمان خدمات ارزیابی تحصیلی^۱ (۲۰۱۲) حاکی از آن است که اگرچه ارتباط معناداری بین برون‌گرایی و یا درون‌گرایی با پیشرفت تحصیلی در همه سطوح سنی وجود ندارد، اما به‌طور کلی، تا قبل از ۱۱ سالگی کودکان برون‌گرا عملکرد بهتری را از کودکان درون‌گرا دارند.

ولی در سنین نوجوانی و جوانی برخی پژوهش‌ها پیشرفت تحصیلی بهتری را در درون‌گرایان نشان می‌دهند. با توجه به معنادار نبودن برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی در پژوهش حاضر و مقایسه تبیینی نتایج آن با پیشینه پژوهش، می‌توان گفت اگرچه برون‌گرایان به علت اظهار رفتارهایی مانند فعالیت مطلوب در کلاس‌ها، بهره‌برداری‌های مناسب‌تر در قالب فعالیت‌های گروهی، و عملکرد مناسب‌تر در کنفرانس‌ها، می‌توانند عملکرد تحصیلی بهتر داشته باشند؛ اما در سوی مقابل، به دلیل داشتن رویکردی شتاب‌زده در پاسخ‌دهی، عدم تمرکز هنگام درس خواندن‌های انفرادی و تمایل به پرحرفی و درگیری زیاد در فعالیت‌های اجتماعی، نیز آسیب‌هایی را در حیطه تحصیلی نشان می‌دهند. همچنین، درون‌گرایان نیز به‌طور معکوس از عوامل آسیب‌زا و موفقیت‌های تحصیلی برون‌گرایان برخوردارند. بنابراین، همان‌طور که درون‌گرایان و برون‌گرایان از نظر ویژگی‌های شخصیتی متفاوت هستند، می‌توانند از راهکارهای متفاوت و البته متناسب با ویژگی‌های فردی خویش بهره‌مند شوند.

با توجه به نیاز روزافزون جامعه به سرمایه‌های غنی انسانی، شایسته است با شناخت صحیح عوامل مؤثر در راستای بهبود فضای علمی و تحصیلی دانشجویان کوشید. از آنجا که هریک از تیپ‌های شخصیتی برون‌گرایی و درون‌گرایی راهکارها و منابع مناسب خود را برای بهبود وضعیت تحصیلی خویش دارند، باید در آموزش به توانایی‌های ویژه هریک توجه کرد. همچنین، همان‌طور که پیشینه پژوهشی و پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد با بهره‌گیری و آموزش بیشتر فرهنگ سخت‌کوشی می‌توان به عملکرد تحصیلی مطلوب‌تری نیز دست یافت. اگرچه در پژوهش حاضر، بررسی بسیاری از صلاحیت‌های حرفه‌ای بررسی شد، لزوم و وجوب صلاحیت‌های تخصصی هر معلم یا استاد در تعلیم، داشتن مدارک مرتبط با درس بر عهده اوست که باید نظام آموزش عالی و یا نظام آموزش و پرورش بدین موضوع بپردازند.

نظر به کمبود پیشینه پژوهشی در زمینه رابطه متغیرهای برون‌گرایی و سخت‌کوشی با عملکرد تحصیلی در مقاطع مختلف تحصیلی، پیشنهاد می‌شود متغیرهای پژوهش حاضر که جامعه هدف آن دانشجویان بوده است، در مقاطع پایین‌تر به‌ویژه دوران دبستان پژوهش شود. همچنین، با توجه

به آنکه پژوهش حاضر در یک دانشگاه انجام گرفت، پیشنهاد می‌شود در سایر شهرستان‌ها و دانشگاه‌های غیردولتی نیز پژوهش شود. علاوه بر آن، اگرچه پژوهش حاضر نشان می‌دهد رابطه‌ای بین برون‌گرایی و عملکرد تحصیلی وجود ندارد، پیشنهاد می‌شود سایر صفات پنج‌گانه شخصیتی پرسشنامه نئو با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و به‌ویژه در مقطع دبستان که سنگ‌بنای رشد آموزش ایران است، بررسی شود.

منابع

- استکی، مهناز، کوشکی، شیرین، و واعظ، الهام (۱۳۸۹). رابطه سبک‌های تفکر و انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی ریاضی در دانش‌آموزان. *تحقیقات روان‌شناختی*، ۲(۶)، ۱۰۰-۸۹.
- ایزدی، صمد، و محمدزاده ادملایی، رجبعلی (۱۳۸۶). بررسی رابطه سبک‌های یادگیری، ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. *دوماهنامه دانشگاه شاهد*، ۱۴(۲۷)، ۱۵-۲۹.
- بشارت، محمدعلی (۱۳۸۷). رابطه بین سخت‌کوشی و مشکلات بین‌شخصی. *مجله مطالعات روان‌شناختی*، ۴(۱)، ۸۵-۱۰۶.
- بشارت، محمدعلی، محمدی، کوروش، پورنقاش تهرانی، سعید، و حاتمی، جواد (۱۳۸۶). رابطه کمالگرایی و سخت‌کوشی با پاسخ‌های فیزیولوژیک ناشی از استرس. *مجله روان‌شناسی معاصر*، ۱، ۵۳-۴۱.
- بهرامی، محمدامین، امام رضایی، اسما، ستار، الهام، رنجبر عزت‌آبادی، محمد، و دهقانی تفتی، عارفه (۱۳۸۹). بررسی مقایسه‌ای تعهد سازمانی براساس ویژگی‌های شخصیتی: مطالعه موردی در پرستاران بیمارستان‌های آموزشی شهید صدوقی و شهید رهنمون یزد. *فصلنامه طلوع بهداشت*، ۲(۹)، ۵۶-۴۴.
- تابع بردار، فریبا (۱۳۹۱). رابطه ویژگی‌های شخصیت و سبک‌های یادگیری با موفقیت تحصیلی دانشجویان برخط. *مجله دانشگاهی یادگیری الکترونیکی*، ۳(۲)، ۱۶-۱۰.
- جعفرنژاد، هادی، سعدی‌پور، اسماعیل، حاجی‌حسینی، مهرداد، و محمدجانی، هیوا (۱۳۹۱). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و روش‌های مطالعه با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان کارشناسی دانشگاه علامه طباطبائی تهران. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۲۵(۸)، ۵۴-۳۵.
- جوانمردی، منوچهر، و مهدوی، مسعود (۱۳۸۹). توسعه انسانی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان بهمئی. *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۲۷(۷)، ۳۱-۲۱.
- حمید، نجمه (۱۳۸۹). رابطه میان سخت‌رویی روان‌شناختی، رضایت از زندگی و امید با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر پیش‌دانشگاهی. *روان‌شناسی کاربردی*، ۱۶(۴)، ۱۱۶-۱۰۱.

دشت‌بزرگی، زهرا (۱۳۹۵). رابطه تعلل‌ورزی و کمال‌گرایی تحصیلی با فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی در دانشجویان پزشکی. *مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۹(۱)، ۳۴-۴۱.

رحیمی پردنجانی، سجاد، حشمتی، هاشم، و مقدم، زهرا (۱۳۹۳). بررسی فراونی و عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانشجویان ساکن خوابگاه دانشکده‌های پیراپزشکی و بهداشت دانشگاه علوم پزشکی گلستان در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۰. *فصلنامه علمی دانشگاه علوم پزشکی تربیت‌حیدریه*، ۲(۱)، ۱۶-۲۸.

رضایی، اکبر، خورشاه، محسن، و مقامی، حمیدرضا (۱۳۹۱). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی، باورهای انگیزشی و استراتژی‌های یادگیری با عملکرد تحصیلی دانشجویان گروه‌های علوم انسانی و علوم پایه. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۲(۲۶)، ۲۳۴-۲۱۱.

زکینخانی، محمدصادق (۱۳۸۹). مطالعه افت تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج. *فصلنامه تخصصی علوم سیاسی*، ۱۲، ۱۲۷-۱۱۳.

سروقد، سیروس، برزگر، مجید، و بلاغی، طاهره (۱۳۹۰). رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با ابعاد کمال‌گرایی و شیوه‌های مقابله با استرس در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت. *فصلنامه علمی پژوهشی جامعه‌شناسی زنان*، ۲(۳)، ۱۰۲-۸۱.

شاوران، حمیدرضا، سلیمی، قربانعلی، و همایی، رضا (۱۳۸۷). سنجش عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه اصفهان براساس فرهنگ‌های چندگانه آنان. *مجله پژوهشی رویکردهای نوین آموزش دانشگاه اصفهان*، ۲۹(۱)، ۱۶۰-۱۴۷.

شکری، امید، دانشورپور، زهره، و عسکری، اعظم (۱۳۸۷). تفاوت‌های جنسیتی در عملکرد تحصیلی: نقش صفات شخصیت. *مجله علوم رفتاری*، ۴(۲)، ۱۴۲-۱۲۷.

طالع‌پسند سیاوش، شهبازی جمشید (۱۳۹۳). تفاوت‌های جنسیتی در ویژگی‌های شخصیتی هنرمندان. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۶(۳)، ۱۲۵-۱۱۳.

عاشوری، محمد، پورمحمدرضای تجربی، معصومه، جلیل آبکنار، سیده سمیه، عاشوری، جمال، و موسوی خطاط، مجید (۱۳۹۰). بررسی ارتباط صفات شخصیت، راهبردهای مدیریت

- منابع و راهبردهای انگیزشی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی. *مجله مطالعات ناتوانی*، ۱(۱۱)، ۱۴-۱.
- عیسی‌زادگان، علی (۱۳۸۸). رابطه استعاره‌ها و ابعاد شخصیتی درون‌گرایی / برون‌گرایی آیسنک. *مجله روان‌شناسی معاصر*، ۷(۱)، ۶۳-۵۴.
- فتحی‌آشتیانی، علی (۱۳۸۸). *آزمون‌های روان‌شناختی ارزشیابی شخصیت و سلامت روان*. تهران: بعثت.
- گرشاسبی، ایوب، خورسند، الهام، و تقی‌زاده، علی (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های خودتنظیمی بر انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان پرستاری در درس زبان انگلیسی. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۱۰(۱)، ۹-۱.
- گروسی فرشی، تقی (۱۳۸۰). رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت (کاربرد تحلیل عاملی در مطالعات شخصیت). تبریز: انتشارات جامعه پژوه.
- مشتاقی، سعید، و مویدفر، همام (۱۳۹۷). نقش مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی و جهت‌گیری اهداف پیشرفت در پیش‌بینی اهمال‌کاری تحصیلی دانشجویان. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵(۸)، ۷۸-۶۱.
- نریمانی، محمد، امینی، زرار، برهمند، اوشا، و ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۶). ارتباط سرسختی روان‌شناختی، سبک‌های تفکر و مهارت‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *فصلنامه روان‌شناسی دانشگاه تبریز*، ۸(۵)، ۹۸-۱۱۲.
- یاسمی‌نژاد، پریسا، دبیر، مریم، و گل‌محمدیان، محسن (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین درون‌گرایی - برون‌گرایی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر. *مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۷(۱۲)، ۱۳۰-۱۱۳.

- Bartone, P. T. (2006). Resilience under military operational stress: Can leaders influence hardiness. *Military Psychology*, 1, 131-148.
- Bhagat, V. (2013). Extroversion and academic performance of medical students. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2(3), 55-58.
- Daneshamooz, S., & Alamolhodaie, H. (2012). Cooperative learning and academic hardiness on students' mathematical performance with different levels of mathematics anxiety. *Educational Research*, 3(3), 270-276.
- Eaton, L. G., Collings, R. D., DAgati, C. R., Moore, E. M., & Kellar, M. C. (2007). Extraversion and ego-resiliency: Predicting electroencephalograph measured positive emotion. *Individual Differences Research*, 5(3), 175-193.

- Isaksen, S. G., Lauer, K. J., & Wilson, G. V. (2003). An examination of the relationship between personality type and cognitive style. *Creativity Research Journal*, 15(4), 343-354.
- Karimi, A., & Venkatesan, S. (2009). Mathematics anxiety, mathematics performance and academic hardiness in high school students. *Educational Science*, 1(1), 33-37.
- Khalatbari, J., Ghorbanshirod, S., & Akhshabi, M. (2013). The relationship between hardiness and exam anxiety in students. *Life Science Journal*, 2(2), 185-188.
- Maddi, S. R., Wadhwa, P., & Haier, R. J. (1996). Relationship of hardiness to alcohol and drug use in adolescents. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 10(2), 247-257.
- Nye, J., Orel, E., & Kochergina, E. (2013). Big five personality traits and academic performance in Russian universities. *National Research University Higher School of Economics*, 1, 1-13.
- Rothmann, S., & Coetzer, E. P. (2003). The big five personality dimensions and job performance. *Journal of Industrial Psychology*, 44(1), 68-74.
- Samadzadeha, M., Abbasib, M., & Shahbazzadeganc, B. (2011). Survey of relationship between psychological hardiness, thinking styles and social skills with high school student's academic progress in arak city. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 286-292.
- Sheard, M. (2009). Hardiness commitment, gender, and age differentiate university academic performance. *Educational Psychology*, 79(1), 189-204.
- Sheard, M., & Golby, J. (2007). Hardiness and undergraduate academic study: the moderating role of commitment. *Personality and Individual Differences*, 43(3), 579-588.
- Soderstrom, M., Dolbier, C., & Leiferman, J. (2000). The relationship of hardiness, coping strategies, and perceived stress to symptoms of illness. *Journal of Behavioral Medicine*, 23(3), 311-328.
- Spiridon, K., & Evangelia, K. (2013). Exploring academic hardiness in Greek students: links with achievement and year of study. *Annals of the Department of Preschool Education University of Ioannina Greece*, 6, 249-266.
- Trapmann, S., Hell, B., Hirn, J. O. W., & Schuler, H. (2007). Meta-analysis of the relationship between the big five and academic success at university. *Journal of Psychology*, 215(2), 132-151.